

Tiibeti / བོད་སྐད་ Poigai

transliteratsioon: Turrell Wylie 1959 (laiendatud), *latinisatsioon*: ÜRO 1977 (pinyin)

I. Konsonandimärgid

	Trlit	Lat								
			11	ད	d	ta, da ^A	22	ཟ	z	sa
1	ཀ	k					12	ན	n	na
2	ཁ	kh					13	པ	p	ba
3	ག	g					14	ཕ	ph	pa
4	ང	ng					15	བ	b	pa, ba ^A
5	ཅ	c					16	མ	m	ma
6	ཆ	ch					17	ཚ	ts	za
7	ཇ	j					18	ཛ	tsh	ca
8	ཉ	ny					19	ཌ	dz	ca, za ^A
9	ཏ	t					20	ཨ	w	wa
10	ཐ	th					21	ཞ	zh	xa

^A Kui märgiga ei kaasne eel- ega pealmärke, hääldatakse konsonanti aspireerituna ja latiniseeritakse esimese vastega; muidu aspiratsiooni ei ole ja latiniseeritakse teise vastega.

II. Vokaalimärgid (ཀ tühistab suvalist konsonandimärki)

1	ཀ	a	a	3	ཀ	u	u	5	ཀ	o	o
2	ཀ	i	i	4	ཀ	e	ê				

III. Muud sümbolid

1 ' - silbipiir, nt ནག་ཅུ་ nag-chu *Nag Qu*.

IV. Sanskriti jm laensõnades kasutatavad märgid

1	घ	gh	9	झ	dzh	17	ट	ṭ
2	त्	zh	10	श्	ṣh	18	ऊ	ū
3	त्थ	ch	11	क्ष	kṣh	19	ऋ	ṛ
4	ध	ch,zh	12	र्	ṛ	20	ऐ	ai
5	ध		13	ऌ	ṝ	21	ऑ	au
6	ण	n	14	ी	!	22	अं	aṁ
7	ध		15	ु	!	23	अँ	aṁ̃
8	भ	bh	16	आ	ā	24	अः	aḥ

V. Numbrid

०	0	८	4	८	8
१	1	९	5	९	9
२	2	६	6		
३	3	७	7		

Märkused

1. Tiibeti kirjas on põhiüksuseks silp, mille raames eristuvad eel-, peal-, põhi-, all-, vokaali-, järel- ja teised järelmärgid (kõik muud peale vokaalimärkide on konsonandimärgid). Tavalised eelmärgid on ग- (nt ग-), द- (nt द-), ब- (nt ब-), म- (nt म-), ' (nt ' -), mis kirjutatakse põhimärgi ette sama suurelt kui põhimärk. Peal- ja allmärkide kuju võib erineda vastava põhimärgi kujust, pealmärgid on र- (nt र-), र्गा (nt र्गा), र्गा (nt र्गा), ent vrd र्णा (nt र्णा), ल- (nt ल-), ल्गा (nt ल्गा), ल्गा (nt ल्गा) ja स- (nt स-), सगा (nt सगा), सगा (nt सगा), allmärgid on -w (nt क्वा (nt क्वा), क्वा (nt क्वा), क्वा (nt क्वा)), -y (nt क्वा (nt क्वा), क्वा (nt क्वा), क्वा (nt क्वा)), -r (nt क्रा (nt क्रा), क्रा (nt क्रा), क्रा (nt क्रा)), -l (nt क्ला (nt क्ला), क्ला (nt क्ला), क्ला (nt क्ला)). Põhimärkidena võivad esineda kõik konsonandimärgid. Järelmärkidena esinevad ग- (nt ग-), र्- (nt र्-), द- (nt द-), न- (nt न-), ब- (nt ब-), म- (nt म-), ' (nt ' -), र- (nt र-), ल- (nt ल-), स- (nt स-). Teisese järelmärgina esinevad द- (nt द-) ja स- (nt स-). Nõnda on tiibeti kirjale iseloomulik tähtede kuhjumine üksteise otsa, vrd nt silpi र्ग्यु.
2. Transliteratsioon teiseks andakse latinisatsiooniks järgmiste reeglite abil:
 - a. Põhimärke latiniseeritakse nii nagu tabelis I, sh arvestades mõnede puhul seda, kas lisanduvad eel- või pealmärgid (vt märkust A).

b. Eelmärgid jäävad latinisatsioonis ära, v.a silbialguse འ་ dba → wa (ent muu vokaali korral, nt འུ dbu → u, jääb kogu ühend ära); eelmärgid མ་ m- ja འ་ '- latiniseeritakse n-iga, kui nad nasaleerivad järgnevat konsonanti.

c. Pealmärgid jäävad latinisatsioonis ära, v.a ལ་ lh → lh, ja ལ་ l- latiniseeritakse n-iga, kui ta nasaleerib järgnevat b, d, g, j-i.

d. Allmärgid teisenevad järgmiselt:

i. -w: jääb ära;

ii. -y: ky → gy, khy → ky, gy → ky/gy^À, py → j, phy → q, by → q/j^À, my → ny;

iii. -r: kr → zh, khr → ch, gr → ch/zh^À, tr → zh, thr → ch, dr → ch/zh^À, pr → zh, phr → ch, br → ch/zh^À, hr → sh, mr → m, nr → n, sr → s, shr → x (^À – vt I tabeli märkust A.);

iv. -l: kl, gl, bl, rl, sl → l, zl → d.

e. Silbilõpud teisenevad järgmiselt:

abs → ab	ems → êm	ol → oi
ad → ai	es → ê	oms → om
ags → ag	e'u → iu	on → oin
a'i → ai	ibs → ib	ongs → ong
al → ai	id → i	os → oi
ams → am	igs → ig	ubs → ub
an → ain	i'i → i	ud → ü
angs → ang	il → i	ugs → ug
as → ai	ims → im	u'i → ü
a'u → au	ings → ing	ul → ü
e → ê	is → i	ums → um
ebs → êb	i'u → iu	un → ün
ed → ê	obs → ob	ungs → ung
egs → êg	od → oi	us → ü
e'i → ê	ogs → og	
el → ê	o'i → oi	

f. Mitmesilbiliste sõnade erireeglid:

i. Kui eelmine silp lõpeb vokaaliga, siis järgmise silbi alguses ba → wa, be → wê, bo → wo.

ii. Kui eelmine silp lõpeb häälduses vokaaliga, siis säilivad järgmise silbi eelmärgid b-, m- ning '- → n, nt འམ་མོ་འ་ a-mdo → Amdo.

- iii. Kahekordsete silpide teises silbis loetakse põhimärgi asemel all- või pealmärk ning järelmärgid -b, -d, -g ei hääldu: ལྷོ་ལྷོ་ lhod-lhod → *lhoilo*, ལེབ་ལེབ་ leb-leb → *lêblê*.

3. Transliteratsioonis tuleb vajaduse korral vahet teha kuhjuvatel ja mittekuhjuvatel märkidel. Üldiselt on teisendusprogramm suuteline ära tundma kõige tavalisemad konsonandiühendid ja määrama, millal nad kuhjuvad, millal mitte. Toimitakse järgmise reegli järgi. Kuhjuvateks määratakse kõrvutised konsonandid, mille puhul 1) esimene on l, r, s ja teine suvaline konsonant (nt lb, lc, ld, rg, rdz, sd, sg); 2) esimene on c, ch, j, dzh ja teine g (st cg, chg jne); 3) esimene on suvaline konsonant ja teine r, l, w, y (nt kr, bl, rw, my). Seejuures, kui r on määratud kuhjuvaks järgmise konsonandiga (1. reegel), ei rakendata enam 3. reeglit (ehk brnga = བརྩ, mitte བརྩ). Erandlikke kuhjumisi või mittekuhjumisi tähistatakse järgmiselt:

a. Kui kuhjuvad tähed, mis eespoolsete standardteisenduste piiresse ei mahu, siis pannakse kahe tähe vahele alajoon (_), nt རྩ = h_pha. Vrd: དམ = dma, ངམ = d_ma.

b. Kui tähed, mis muidu kõrvutiesinemisel kuhjuksid, tegelikult ei kuhju, siis pannakse kahe tähe vahele sidevokaal a (rahvusvaheliselt kasutatakse ka punkti), nt མ་ཕམ་གཡུ་མཚོ་ ma-pham-gayu-mtsho → *Mapamyum Co.* Vrd: གཡུ = gayu (g.yu), གཡུ = gyu.

Latinisatsiooni hääldus

ag	[aʔ]	i	[i],	p	[p ^h]
ai	[ɛ],		[iʔ] (-id, -is)	q	[tɕ ^h]
	[ɛʔ] (-ad, -as)	ig	[iʔ]	sh	[ʂ]
ain	[ɛ̃]	in	[ĩ]	t	[t ^h]
an	[ã]	j	[tɕ]	ug	[uʔ]
b	[p]	k	[k ^h]	un	[ũ]
c	[tɕ ^h]	ky	[c ^h]	ü	[y],
ch	[t ^h]	lh	[ʈ]		[yʔ] (-ud, -us)
d	[t]	ng	[ŋ]	ün	[ỹ]
ê	[e],	ny	[ɲ]	x	[ɕ]
	[eʔ] (-ed, -es)	og	[oʔ]	y	[j]
êg	[eʔ]	oi	[ø],	z	[ts]
ên	[ẽ]		[øʔ] (-od, -os)	zh	[t]
g	[k]	oin	[ø̃]		
gy	[c]	on	[õ]		